

DER EINFACHE SATZE

Andijon davlat chet tillari instituti

Xorijiy til va adabiyoti nemis tili 402-guruh talabasi

Tursunosva MuxlisaIlmiy rahbar **Odinaxon Ismanova**

Annotatsiya : Sodda gap — bu nemis tilining asosiy sintaktik tuzilmasi bo'lib, faqat bitta subyekt va predikatdan tashkil topgan gaplarni anglatadi. Ushbu maqola sodda gaplarning turli turlarini, jumladan, sodda yig'iq va sodda yoyiq gaplarni ko'rib chiqadi. Maqolada, shuningdek, bu gaplarning nemis tilidagi sintaksisda qanday ishlatilishi va ularning grammatik xususiyatlari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Annotation: The simple sentence is a fundamental structure in the German language, referring to sentences consisting of only a subject and a predicate. This article explores different types of simple sentences, including the simple compact and simple extended sentence. It also explains how these sentences are used in the syntax of the German language and the grammatical features that characterize them.

Аннотация: Простое предложение — это основная структура немецкого языка, которая включает в себя предложения, состоящие только из подлежащего и сказуемого. В этой статье рассматриваются различные типы простых предложений, включая простые сжатые и простые расширенные предложения. Также объясняется, как эти предложения используются в синтаксисе немецкого языка и какие грамматические особенности их характеризуют.

Kalit so'zlar : Sodda gap, sodda yig'iq gap, sodda yoyiq gap, nemis tili, sintaksis, predikat, subyekt.

Keywords : Simple sentence, simple compact sentence, simple extended sentence, German language, syntax, subject, predicate.

Ключевые слова: Простое предложение, простое сжатое предложение, простое расширенное предложение, немецкий язык, синтаксис, подлежащее, сказуемое.

Sodda gap – o‘z tarkibida birgina predikativ birlikka ega bo‘lgan, ma’lum fikr ifodalay oladigan, grammatik va intonatsion jihatdan shakllangan sintaktik birlik (Sen kosmonavt bo‘lmoqchimisiz? Tog‘ tepasida to‘planayotgan bulutlar tushga borib quyuqlasha boshlaydi. Men sizga mashq chalib beray). Sodda gap bir predikativ aloqani namoyon qiluvchi sodda birlik sifatida ikki yoki undan ortiq sodda predikativ birliklarning qo‘shilmasidan iborat bo‘lgan qo‘shma gapga qarama qarshi qo‘yiladi. Sodda gapning asosiy tavsiflari quyidagilardan iborat bo‘lishi mumkin: uning muayyan so‘z shakllari (gap predikativ asosining tarkibiy qismlari) orqali shakllanuvchi sintaktik strukturasi va mazkur tarkibiy qismlarning o‘zaro munosabati; uning semantik strukturasi; so‘z tartibi va ohang; gap predikativ asosining tarkibiy qismlari yoki predikativ asosning kengaytiruvchilari hisoblangan gap bo‘laklari. Sodda gap — bu faqat bitta subyekt (sujet) va predikat (fe'l)ga ega bo‘lgan, qo‘shimcha bo‘g‘inlar yoki bog‘lovchilarni o‘z ichiga olmagan jumla. Masalan, "Ich lese." (Men o‘qiyman). Sodda gapning tuzilishi. sodda gapda faqat bitta harakat (fe'l) va subyekt bo‘ladi, ya'ni qo‘shma gaplardagi kabi qo‘shimcha qism yoki bog‘lovchilar yo‘q.

"Der Hund schläft." (It uxlayapti.)

"Sie trinkt Wasser." (U suv ichyapti.)

Sodda gap bosh gap bo‘lishi mumkin, chunki u mustaqil ravishda asosiy ma'lumotni beradi va boshqa qo‘shma gaplarga bog‘lanmaydi. Sodda gap nemis tilining asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, aniq va tushunarli muloqotga imkon beradi. Sodda gap tuzilishiga qarab yana ikkiga bo‘linadi. Sodda gap yig‘iq yoki yoyiq bo‘lishi mumkin. Yig‘iq Sodda gap bosh bo‘laklardangina, ya’ni birgina predikativ

sintagmadangina iborat bo'ladi (Ish boshlandi. Ular kelishyapti); yoyiq Sodda gap bosh va ikkinchi darajali bo'laklardan tashkil topadi, ya'ni uning tarkibida predikativ sintagma bilan birga boshqa sintagmalar ham bo'ladi (Nizomjon opasining gaplarini chin yurakdan eshitib o'tirardi).

Nemis tilida sodda yig'iq (gezogene) va sodda yoyiq (ausgeweitete) gaplar mavjud.

1. Sodda yig'iq gap (gezogener Satz). Bu gapda faqat bitta subyekt va predikat (fe'l) mavjud bo'lib, qo'shimcha yoki ortiqcha elementlar kam yoki yo'q.

Misollar: "Ich arbeite." (Men ishlayman.)

"Sie liest." (U o'qiyapti.)

Yig'iq gaplar oddiy va qisqa bo'ladi, faqat zarur ma'lumotni taqdim etadi.

Sodda yoyiq gap (ausgeweiteter Satz). Bu gapda asosiy subyekt va predikatdan tashqari qo'shimcha elementlar, masalan, qo'shimcha predikativ, ob'ektlar yoki boshqa ta'riflovchi so'zlar bo'lishi mumkin. Ular gapni kengaytiradi, lekin gap hali ham sodda tuzilishga ega bo'ladi.

Misollar: "Ich arbeite heute im Büro." (Bugun men ofisda ishlayman.)

"Sie liest ein interessantes Buch." (U qiziqarli kitob o'qiyapti.)

Yoyiq gaplar ko'proq ma'lumot beradi va gapni kengaytiradi, ammo u hali ham bitta predikat va subyektga asoslanadi. Shunday qilib, sodda yig'iq gap juda oddiy va qisqa bo'lib, minimal ma'lumotni beradi, sodda yoyiq gap esa qo'shimcha elementlar bilan kengaytirilgan, ammo hali ham sodda tuzilishga ega. Bundan tashqari yana o'z o'rnida soda gaplarni nemis tilida yana bir nechta turlari bor. Savol gaplari- Sodda gap bo'lishi mumkin, lekin savol shaklida bo'ladi. Bu yerda ham faqat subyekt va predikat bor, ammo ular savol shaklida tuzilgan.

Misollar: "Isst du?" (Sen yeyapsanmi?) "Geht er zur Schule?" (U maktabga boryaptimi?)

Buyruq gaplari - Bu gapda predikat buyruq shaklida bo'ladi. Odatda subyekt aniq bo'lmaydi, lekin bu gapda subyekt "siz" yoki "sen" bo'lishi mumkin.

Misollar: "Geh!" (Bor!) "Lies das Buch!" (Kitobni o'qiyver!)

Noaniq (neutal) gaplar - Bu turdagi gaplar o'z ichiga noaniq yoki umumiy subyektlarni oladi, masalan, "man" (biroz o'zgartirilgan tarzda umumiy ma'no) yoki boshqa noaniq iboralar.

Misollar: "Man spricht Deutsch." (Inson nemis tilida gaplashadi.)

"Es regnet." (Yomg'ir yog'moqda.)

Nemis tilida sodda gaplar oddiy va qisqa tuzilishlarga ega bo'lib, faqat bitta subyekt va predikatni o'z ichiga oladi. Biroq, ular qo'shimcha elementlar bilan kengaytirilishi mumkin. Savol, buyruq va noaniq gaplar ham sodda gaplar turiga kiradi.

1. Gapning oddiyligi – grammatik emas, mazmuniy oddiylik emas. Ko'pchilik sodda gapni "juda oddiy va qisqa" deb o'ylaydi, lekin sodda gap oddiy fikr emas, balki bitta grammatik asosga ega gap degani.

Misol (nemischa): Der Junge, der gestern in der Schule war, spielt jetzt im Garten.

(Kecha maktabda bo'lgan bola hozir bog'da o'ynayapti.)

Bu gap murakkab ko'ringaniga qaramay, faqat bitta grammatik asos (subyekt + predikat) mavjud:

"Der Junge ... spielt" – shuning uchun bu hali ham sodda gap hisoblanadi.

2. Nemis tilida gapning sodda yoki murakkabligi fe'l oxirida kelishiga bog'liq emas O'zbek tilida fe'l odatda oxirida bo'ladi, bu gapni oson aniqlashga yordam

beradi. Ammo nemis tilida fe'l ikkinchi yoki oxirgi o'rinda bo'lishi mumkin, bu esa gapning sodda yoki murakkabligini aniqlashni qiyinlashtiradi.

Misol: Ich weiß, dass er kommt.

(Men bilamanki, u keladi.)

Bu murakkab gap, chunki bu yerda ikkita grammatik asos bor:

Ich weiß

er kommt

Heute Morgen spielt er Fußball.

(Bugun ertalab u futbol o'ynayapti.)

Bu esa sodda yoyiq gap, fe'l o'rtada, biroq faqat bitta asos bor.

3. O'zbek tilida "gapda fe'l bo'lishi shart" — nemis tilida ham bu qoidaga amal qilinadi. Har ikkala tilda ham gapning markazi — fe'l (predikat) hisoblanadi. Fe'l bo'lmasa, u gap emas, so'z birikmasi yoki jumla parchasi bo'ladi.

Misol (o'zbekcha): "Chiroyli qiz." — bu gap emas, chunki fe'l yo'q.

"Chiroyli qiz keldi." — bu sodda yig'iq gap.

Misol (nemischa): Ein schöner Tag. — bu gap emas. Es ist ein schöner Tag. — bu sodda gap.

4. Nemis tilida sodda gaplar orqali gap qurilishi o'rgatiladi – hatto akademik yozuvlarda ham! Nemis tili o'qitilishida talabalarga ilmiy maqola yozishda ham "sodda gaplar tuz" deb maslahat beriladi. Chunki aniq, qisqa va to'g'ri tuzilgan sodda gap ilmiy uslubning asosi hisoblanadi. Bu — ko'pchilikka notanish, lekin juda foydali jihat.

5. Nemischa sodda gaplar tarjima qilganda murakkablashib ketishi mumkin

Ba'zan oddiy bir nemischa gapni o'zbekchaga tarjima qilganda ko'proq so'zlar bilan ifodalashga to'g'ri keladi, lekin bu uning grammatik murakkabligini anglatmaydi.

Misol: Ich habe Hunger. — “Men ochman” — sodda gap, lekin nemischada aynan “Ochlikka egaman” degan ma'noni bildiradi.

O'zbek tilida esa buni sodda tuzishda fe'l (ochman) orqali ifodalaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Urumbayevna, I. O. (2024). ILM-FANDA TERMINLAR OLAMI. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI , 1 (1), 187-189.
2. Burxonovich, A. O. (2024). ZOOFRAZEMALARNI TADQIQ QILISHDA DA TISHKINA TAHLIL METODI (RUS VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA). PEDAGOG, 7(9), 131-134.
3. Azamov, O. (2023). ZOOFRAZEMALARNI NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH TAMOYILLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(23), 100-106.
4. Urumbayevna, I. O. (2025, March). TA'LIM JARAYONLARIDA TADQIQOT VA INNOVATSIYALARNI INTEGRATSIYA QILISHNI MATEMATIKA VA TERMINOLOGIYAGA CHAMBARCHAS BOGLIQLIGI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).
5. Dadajonova, S., & Bozorova, G. (2025). CORRECT PRONUNCIATION FORMATION IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS (USING GERMAN AS AN EXAMPLE). International Journal of Artificial Intelligence, 1(1), 250-253.
6. Muxtarovna, Q. N. (2025, March). NEMIS VA O 'ZBEK TILLARI MISOLIDA KOMPLIMENTNING TILSHUNOSLIK VA MADANIYATSHUNOSLIKDAGI O 'RNI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).

7. ҚОДИРОВА, Н. М. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ Учредители: Министерство высшего и среднего специального образования Республики Узбекистан, (2), 85-99.
8. Akbaraliyeva, N.G. (2024). TARJIMADAGI TIL VA MADANIYAT MUVOFIQLIKLARI. PEDAGOG , 7 (9), 135-137.
9. Urumbayeva, I. O. (2025, March). TA'LIM JARAYONLARIDA TADQIQOT VA INNOVATSIYALARNI INTEGRATSIYA QILISHNI MATEMATIKA VA TERMINOLOGIYAGA CHAMBARCHAS BOGLIQLIGI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).